

Levering schoolboeken

Diepte-onderzoek naar de levering van schoolboeken voor
vmbo-3

17 december 2001

Hein de Jager
Frans Weeber

Inleiding

Om met de invoering van de leerwegen een geslaagd start te kunnen maken is de beschikbaarheid van leermiddelen een cruciale voorwaarde. De afgelopen maanden heeft de Projectorganisatie VMBO als vervolg op haar voorgaande activiteiten getracht een beeld te krijgen van de verwachte beschikbaarheid van leermiddelen in klas 3 van het nieuwe VMBO. Dit als vervolg op de activiteiten van het vorig schooljaar; activiteiten die hebben geleid tot het beeld dat er in voldoende mate leermiddelen beschikbaar zouden zijn en als deze niet tijdig klaar waren er vervangend materiaal ter beschikking zou worden gesteld. Drie betrokken partijen t.w. de VVO (vereniging van schoolleiders), de GEU (gezamenlijke educatieve uitgevers) en de gezamenlijke boekhandels hadden daartoe een inspanningsverplichting op zich genomen:

- de scholen dienen voor 1 april 2001 hun boekenlijsten bij de boekhandel in
- de boekhandel geeft op basis van de ontvangen lijsten medio mei prognoses aan de educatieve uitgevers ten behoeve van de benodigde oplages
- de uitgevers zijn dan in staat om op tijd voldoende exemplaren te laten drukken.

Nadat het schooljaar 2001-2002 was gestart kwamen er via een aantal kanalen klachten over het niet tijdig beschikbaar zijn van leermiddelen. De projectorganisatie VMBO heeft in alle deze gevallen een uitvoerig onderzoek gedaan naar de aard van de klachten. In bijna alle gevallen is echter gebleken dat de desbetreffende scholen of ouders zich niet hebben gehouden aan het convenant en derhalve meestal in de "herdrukfase" terecht kwamen waardoor de levering van de boeken soms enkele maanden later plaats vond. Sommige scholen en/of leerlingen bestelden de benodigde boeken pas na de zomervakantie.

De convenantpartners hebben ook een onderzoek gedaan naar de werking van het convenant en de gevolgen daarvan voor de levering van de leermiddelen. Daaruit bleek dat de meeste scholen die gebruik maakten van de complete diensten van boekhandels geen of nauwelijks klachten hadden over het op tijd leveren van de leermiddelen. M.n. de scholen met de eigen boekenfondsen waren in grote getale te laat met het bestellen van de leermiddelen.

Dat wil niet zeggen dat er niets is misgegaan bij de uitgevers van de leermiddelen. In een aantal gevallen hielden uitgevers zich niet aan de beloofde datum van levering van de methodes. Doordat enkele methodes en met name de handleidingen voor docenten wat laat waren, hadden docenten moeite met het opstellen van PTA's e.d. (programma's van toetsing en afsluiting). De educatieve uitgeverijen zijn op dit moment bezig met een uitvoerige evaluatie van het afgelopen schooljaar teneinde de levering van de leermiddelen voor het schooljaar 2002-2003 zo optimaal mogelijk te laten verlopen. Tegelijkertijd zal de werking van het convenant en de gevolgen voor scholen pregnant onder aandacht van de scholen worden gebracht. Scholen die zich houden aan het convenant zullen er zeker van zijn dat zij het beschikbare materiaal op tijd zullen ontvangen. Scholen die zich niet houden aan het convenant lopen het risico van te late levering. Via een uitgebreide campagne zal de Projectorganisatie VMBO – samen met de andere partners – scholen hierover voorlichten.

Er zijn monitorkringen ingesteld om de invoering van het VMBO vanaf de werkvloer nauwlettend te kunnen volgen. In het onderzoek van november 2001 bleek dat er nogal wat klachten waren over de levering van de leermiddelen. Op het eerste gezicht een verontrustend beeld maar de resultaten zijn dermate diffuus geformuleerd dat er alle reden was voor een nader onderzoek op vijf van de deelnemende scholen aan het monitoronderzoek. De Projectorganisatie VMBO heeft vijf scholen bezocht en deze nader bevraagd op de resultaten van het monitoronderzoek. De bevindingen zijn hierna beschreven. De conclusies aan het eind van het rapport spreken voor zich en bevestigen hetgeen reeds eerder is beschreven.

Aanleiding

In november 2001 voerde het SCO/Kohnstamm Instituut per e-mail een kwantitatief onderzoek uit naar de start van de invoering van de leerwegen: 'Start leerwegen VMBO 2001/2002' (Louise van de Venne en Eva Voncken). Van de 122 stuurden 73 personen de vragenlijst ingevuld terug. In hoofdstuk 3 van het onderzoeksverslag wordt aandacht besteed aan de beschikbaarheid van de leermiddelen. Volgens 52 van de 73 respondenten was er aan het begin van het schooljaar voor een of meer vakken geen lesmateriaal beschikbaar. De onderzoekers komen tot het volgende overzicht:

Geen lesmateriaal beschikbaar	
Economische vakken (economie, handel en verkoop, administratie)	24
Techniek (metaaltechniek, elektrotechniek, instalektro, bouwtechniek)	24
Agrarische vakken (landbouw breed, plantenteelt, groen, dierhouderij, bloemverzorging)	6
Zorg en welzijn (uiterlijke verzorging, gezondheidskunde, Victo)	14
Beroepsgerichte vakken	2
Praktijkvakken	6
Biologie	12
CVK	2
Wiskunde	11
Natuurkunde/scheikunde	16
Maatschappijleer	8
Geschiedenis	5
Aardrijkskunde	2
Engels	8
Frans	2
Nederlands	3
Duits	2

Op grond van deze lijst zou geconcludeerd kunnen worden dat op 32,9 procent (absoluut) van de scholen (n=73) aan het begin van het schooljaar voor de sectoren economie en techniek geen lesmateriaal beschikbaar was. We hebben dit voorbeeld genomen, omdat hier sprake is van een opvallende uitschieter naar boven.

Dit hoge aantal was aanleiding om op een beperkt aantal scholen te vragen wat er precies ontbrak en wat daarvan de mogelijke oorzaken waren. Bij techniek bijvoorbeeld noemen de onderzoekers metaaltechniek, elektrotechniek, instalektro en bouwtechniek. De vraag is of de afwezigheid van lesmaterialen voor al deze afdelingen geldt of dat een afdeling het beeld voor de gehele sector techniek negatief beïnvloedt.

Een ander probleem is de vraag wat onder lesmateriaal moet worden verstaan:

- de gehele methode;
- de leerlingboeken;
- de docentenhandleidingen;
- het toetsmateriaal;

- kant-en-klare pta's;
- de werkboeken;
- software en andere additionele materialen.

Wanneer we nogmaals naar de hoogste score (24) kijken, kunnen we concluderen dat 32,9 procent van de scholen wel problemen had binnen de sectoren economie en 67,1 procent niet. Er is dus zeker geen eenduidig beeld.

Opzet diepte-onderzoek

Voor dit onderzoek zijn 5 scholen geselecteerd. Daarbij is gestreefd naar een zo goed mogelijke spreiding. Uiteraard kan deze steekproef nooit representatief zijn voor het totale scholenveld. Wel mag worden verwacht dat enige inzicht wordt verkregen in de werkelijkheid achter de hierboven gepresenteerde cijfers.

Spreiding naar schoolsoort:

- 2 grote, brede scholengemeenschappen;
- 1 middelgrote, brede scholengemeenschap;
- 1 kleine, brede scholengemeenschap;
- 1 vmbo-groen, onderdeel van een aoc.

Spreiding naar geografische ligging. In de volgende gemeenten werden scholen bezocht:

- Amersfoort;
- Doetinchem;
- Spijkenisse;
- Zaandam;
- Zwolle.

De vragenlijst (zie bijlage 1) is zodanig opgesteld, dat inzicht wordt verkregen in:

- wat er precies ontbrak en voor welke vakken;
- wat de oorzaken hiervan waren;
- wat de gevolgen waren voor de lespraktijk, het samenstellen van het pta en het schoolexamen.

Overzicht van bevindingen

Sector	Afdeling/vak	1	2	3	4	5
Techniek	Installatie	wb				
	Elektro					lb
	Metaal	wb/dh		wb		
	Bouwtechniek	dh	dh	dh		dh
	Voertuigen					
	Metalectro					
Economie	Handel/verkoop					
	Consumptief			dh		
	Administratie	tm				
Verzorging	Verzorging	dh		dh		
	Uiterlijke verzorging					
Groen	Landbouw					
	Groen					
Algemene vakken	Nederland	lb		dh		
	Engels	lb		dh		
	Duits					
	Frans					
	Wiskunde	lb				
	Nask	lb		dh/ov		
	Biologie					
	Aardrijkskunde					
	Geschiedenis					
	Maatschappijleer				tm	
	Levensbeschouwing					

TM = Totale methode
 LB = Leerlingboek
 DH = Docentenhandleiding
 WB = Werk- of praktijkboeken
 OV = Overige

Commentaar op de bevindingen

School 1

Bestelde de boeken in juli.
Heeft een eigen boekenfonds.
De methode die men gekozen had voor handel/administratie werd uiteindelijk niet uitgegeven.
Men heeft relatief veel problemen ervaren.
Heeft de problemen opgelost door deels met oude methodes te werken en deels met vervangende materialen die door de uitgevers werden geleverd.
Men vindt zelf dat bestellen in juli erg laat is en wil dit volgend jaar vervroegen.

School 2

Bestelde de boeken in april.
Maakt gebruik van een Boekhuis met een extern boekenfonds en is hier zeer tevreden over.
Het pta is verlaat gemaakt.
Men heeft geen bijzondere problemen ervaren.

School 3

Prognoses over aantallen zijn begin mei aan de uitgevers verstrekt.
Bestelde de boeken 21 juni.
Heeft een eigen boekenfonds.
Men is tevreden over de wijze waarop uitgevers vervangend materiaal ter beschikking hebben gesteld, maar ontevreden over het feit dat dit niet werd gedaan met docentenhandleidingen.

School 4

Bestelde de boeken in april.
Heeft een eigen boekenfonds.
Heeft op maatschappijleer na geen problemen ervaren, omdat alleen voor die vakken nieuwe methodes heeft aanschaf, die met zekerheid leverbaar waren.

School 5

Bestelde de boeken in juli.
Heeft een eigen boekenfonds maar gaat dit binnenkort uitbesteden.

Overige vragen

Vervangende materialen

Over het algemeen is men tevreden over de levering door de uitgevers van vervangend leerlingmateriaal. Die tevredenheid geldt niet voor de docentenhandleidingen.

Kon er gewerkt worden?

Scholen die vroeg (april) bestellen, hebben over het algemeen weinig problemen ervaren met leveringen. Overigens geven alle scholen aan dat er gewerkt kon worden, ten dele met oude methodes en ten dele met vervangend materiaal. Met name scholen die laat bestelden (juli) hebben veel problemen gehad met de levering van docentenhandleidingen.

Consequenties voor pta en schoolexamen

Op een school wordt het pta gemaakt op basis van de eindtermen. De levering van methodes is daarop niet van invloed. De meeste scholen maken echter een pta op grond van de methode. Door de problemen met de leveringen van docentenhandleidingen is op drie van de vijf scholen het pta later gemaakt dan gepland. Men heeft dit echter niet als een groot probleem ervaren.

Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

1. Scholen die vroeg (april) de boeken hebben besteld, hebben nauwelijks problemen ervaren met de levering.
2. Scholen die laat (juli) de boeken hebben besteld, hebben relatief veel problemen ervaren met de levering. Voor een deel zou dit te maken kunnen hebben met het feit dat een aantal (onderdelen van) methodes dan in herdruk is.
3. De problemen die zijn gesignaleerd, hadden vooral betrekking op de docentenhandleidingen en niet op de leerlingboeken.
4. Als de leerlingboeken niet leverbaar waren, hebben de uitgevers vervangende materialen geleverd.
5. Wanneer boeken (te) laat werden geleverd, heeft dit geen invloed gehad op de voortgang van het onderwijs.
6. Uitgevers hebben het primaat gelegd bij het (tijdig) leveren van leerlingmaterialen.
7. Het pta is later gemaakt dan gepland in verband met late levering van docentenhandleidingen.

Aanbevelingen

1. Scholen zouden begin maart aan boekenhuizen en/of uitgevers prognoses door moeten geven over het aantal te verwachten leerlingen en dus het aantal benodigde boeken.
2. De definitieve bestelling van de nieuwe schoolboeken zou het beste kunnen gebeuren in april. Scholen die dat doen, ervaren nauwelijks problemen met de levering.

Aandachtspunten

Een uitgever besloot in een zeer laat stadium een bepaalde methode niet op de markt te brengen. Het voorkomen van een dergelijke situatie is een punt van aandacht.